

АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА МЕДИЦИНСКИЯ ПЕРИОДИЧЕН ПЕЧАТ В БЪЛГАРИЯ

Д. Сиджимова, М. Дякова

CURRENT SPECIFICITY OF THE MEDICAL SCIENTIFIC PERIODICALS IN BULGARIA

D. Sidjimova, M. Dyakova

Резюме: В статията ретроспективно се проследява развитието на медицинския научен периодичен печат в България. Извеждат се спецификите, обусловени от социално-политическата и икономическата реалност в страната, които съпътстват медицинската периодика в различните етапи от нейното съществуване.

Ключови думи: медицински научен периодичен печат, издателска дейност, списание

Summary: The article follows the gradual development of the medical periodical literature in Bulgaria. Its specific features, driven from the social, political and economical realities in the country are revealed. Some examples of Bulgarian medical literature and periodicals are given throughout the different stages of its existence.

Key words: medical periodical literature, publishing, journal

Медицинският периодичен печат в България има дълга историческа съдба. От своето зараждане до настоящия момент научната периодика с медицинска тематика изживява различни катаклизми, обусловени от социално-политическата и икономическата реалност в страната, но категорично се отличава с динамично развитие по отношение на съдържанието и формата на поместваните материали и външното оформлението на самите издания.

Българският специализиран медицински печат датира от края на XIX в. В периода 1883 - 1888 г. излизат 6 издания (5 списания: „Медицинска сбирка“, „Домашен лекар“, „Медицинско списание на Варненското медицинско дружество“, „Ум и здраве“, „Медицински преглед“ и 1

вестник - „Здраве“), от които лекарите и обществеността в страната се информират по различни въпроси, отнасящи се, както за строго научна медицинска проблематика, така и за научно-популярни и достъпни на широката аудитория медицински новини. Спецификата на периодичния печат по това време се изразява в следното:

1) главните редактори и редакционните колегии са съставени от утвърдени за времето си имена в медицината;

2) публикуваните статии биват оригинални и преводни, а също така строго научни и научно-популярни;

3) всички посочени издания имат сравнително кратък живот (от няколко месеца до 3 години).

В периода 1888 - 1893 г. рязко спада обемът на периодичния медицински печат в България. Причините, довели до тази ситуация, са: високата цена на изданията, възникващите трудности при разпространението и фактът, че не се отделят средства от санитарния бюджет. Преломна е 1894 г., през която се появяват едновременно 3 специализирани списания: „Медицинска беседа“, „Медицина“ и „Наука и здраве“.

Съществено значение за развитието на българската медицинска книжнина имат събития като създаването на Медицинската библиотека (1904 г.); на Медицинския музей (1906 г.) и на Медицинския факултет към Софийски университет (1918 г.). Първите випуски медици преодоляват липсата на учебници и специализирана литература като основават студентско медицинско дружество, което създава фонд „библиотека“, а средствата за фонда се набавят от таксите за балове и вечеринки, а също и от доброволни помощи.

В исторически и съвременен план спецификата на пазара на българския периодичен медицински печат се изразява във факта, че подобни специализирани издания се явяват предимно печатен орган на някоя медицинска организация, асоциация, институция и др. Така например срещу членския си внос всеки член на Българския лекарски съюз до 1944 г. е получавал съюзния печатен орган - списание „Летописите на Българския лекарски съюз“. След извършения на 09. 09. 1944 г. военен, политически и държавен преврат БЛС е ликвидиран като самостоятелна съсловна организация и списанието е спряно от печат. С възстановяването на съюза през 1990 г. стартира и издаването на вестник „Quo Vadis“, който започва да се самофинансира чрез поместването на рекламни материали на страниците си. Аналогичен е примерът и със списанието „Български червен кръст“ на едноименната организация. След 1955 г. списанието се преименува на сп. „Здраве“ и е едно от най-значимите издания в страната (през 50-те години на XX век то е с тираж от 80 000 броя, а през 80-те –

230 000 тираж). Списанието се финансира изцяло от БЧК, който търси активно взаимодействие с неправителствени организации и структури, държавната система на здравеопазване, частния сектор и бизнеса.

В настоящия момент броят на периодичните издания с медицинска тематика възлиза на 135. Това са предимно специализирани научни списания в сферата на клиничната медицина, общественото здраве, стоматологията, фармацията, биомедицината, околна среда и здраве, образованието, педагогиката и т. н. Издават се също така и информационни бюлетини и бюлетини със статистически данни. Повечето периодични издания излизат четири пъти на година (някои 2-3 пъти, а други – 6). В редица медицински списания се поместват и материали с научно-популярен характер. Това са издания с национален и регионален характер; институционални (например, университетски издания) или издания на неправителствени професионални сдружения. В голяма част от списанията публикациите са придружени от резюмета на английски език, а някои периодични издания, като например „Acta Medica Bulgaria“ и „Folia Medica“ – Пловдив, са изцяло англоезични.

Информационният Бюлетин, издаван от Централна медицинска библиотека – София, е основният източник на информация относно научната периодика в страната. В него са поместени данни и от други библиотеки, такива като: библиотеките на медицинските университети в Пловдив, Плевен, Варна и Стара Загора, а също така и от библиотеки на някои болнични заведения и институции (например, тази на Националния център по опазване на общественото здраве и др.). Всички периодични издания задължително притежават ISSN-регистрация и повечето от тях са индексирани в националната база данни. Строго специализираните научни издания са систематизирани в цитатния указател, а някои от тях са индексирани в международната база данни (такива са например SCOPUS,

EXCERPTA MEDICA).

Следва да отбележим и периодичните издания „Медицински преглед“, излизаци под егидата на Медицински университет – София и на Централна медицинска библиотека. Тази поредица съдържа специализирани списания, насочени към различни области на медицинската наука и практика. Публикуваните статии имат подчертан научен характер, те отговарят на посочените изисквания към авторите, съществува и web-страница с материали на български и английски език.

От 2000 г. Факултетът по обществено здраве към МУ - София издава списание „Здравен мениджмънт“. Появата на това списание е породена от новите обществени потребности и от нуждите на реформиращата се система на здравеопазване в България. В сп. „Здравен мениджмънт“ се помещават както научни публикации в сферата на общественото здраве, здравния мениджмънт, икономиката, етиката, здравните грижи и др., така и материали, в които се изразяват различни позиции и гледни точки, а също и информации за актуални събития в здравеопазването. На страниците на списанието се предоставя възможност за провеждане на дискусии по значими въпроси за общественото здраве. Редакционната колегия си поставя амбициозната задача това периодично издание да отговаря на международните стандарти за количество (списанието излиза 6 пъти годишно) и качество и то да бъде индексирано в международна база данни. Списание „Здравен мениджмънт“ разполага и с web-страница с тригодишен архив.

Допреди няколко години единствено списанието на Българската академия на науките притежаваше импакт фактор, но в настоящия момент и това издание не отговаря на високите критерии.

Понастоящем БАН и по-конкретно отделът „Наукометрия“ разработва в България проблема за изискванията към авторите на научни публикации, а също така параметрите за съдържанието и формата на научните периодични издания. За съжаление, въпреки задоволителното

ниво на научните списания, като цяло публикациите не отговарят на високите критерии. Вероятно този факт се дължи на липсата на широкодостъпна и лесно разбираема информация за публикуване и редактиране на научни трудове, а също така и на известна затвореност на българската научна общност.

Друг съществен проблем в издателската дейност в България е невъзможността за осигуряване на финансова независимост на списанията. Във връзка с това повечето периодични издания се издържат с помощта на дарения на доброволни начала. Този модел на финансиране не дава възможност за самоиздръжка, не толкова поради ниските разходи по отпечатването (в сравнение с европейската действителност), колкото поради ниската цена на броевете на изданията. Това определя и необходимостта от допълнителни финансови ресурси, които се набавят посредством реклама на продукти и услуги, предлагани в конкретната научна сфера, а това в областта на здравеопазването са предимно реклами на изделия на фармацевтичната промишленост.

В последните години интересът към абонамента за научни издания или закупуването на научни и образователни материали нараства във връзка с въведената унифицирана обща кредитна система като част на следдипломното обучение. Този процес започна преди 3 години и е въведен и се регулира от Българската медицинска асоциация. Абонаментът носи кредитни точки, което обогатява общата картина на професионална квалификация и компетентност на конкретния човек.

В заключение бихме могли да отбележим, че българския пазар на периодика с медицинска тематика е многообразен и динамичен. Редица издания имат кратка история, някои от тях са променили първоначалното си название, в други случаи по различни причини се е налагало временното преустановяване на дейността им. Както и преди, така и в настоящия момент, издаването на научна периодика е сложен и рискован процес в България,

тъй като липсва регламент и контрол на съдържанието и формата на публикуваните материали, а това от своя страна създава трудности пред признаването на подобен род издания от международната научна общност. Съществуващата социално-икономическа ситуация в страната предопределя приоритета на списания с по-широк научно-популярен характер, които са изпъстрени с рекламни материали, за сметка на задълбочените строго специализирани научни издания. Условието за създаване на научна продукция в България поражда необходимостта уче-

ните в областта на здравеопазването да се стремят да поместват своите публикации главно в авторитетни международни научни издания с или без импакт фактор. Друга особеност на българския пазар на периодични издания е изместването на фокуса им от строго научна проблематика към по-широк спектър на информация с общественозначим и политически характер. Посочените специфики обуславят тенденцията някои списания да придобиват ролята на активен защитник на общественото здраве и неговите нови измерения в съвременната българската реалност.

Използвана литература:

1. Кинов В., Миленков К. История на Българския лекарски съюз 1901 -2003. С., 2003.
2. Петровски И. Съвременно българско здравеопазване от 1877 г. до наши дни. С., 2001 г., ИК „ДНК“. с. 370 – 379.
3. Топузов В., Ст. Гладилев. Български червен кръст 1878 – 1998. С., 1998 г., изд. „Проф. Марин Дринов“.
4. Централна медицинска библиотека, МУ – София. Медицински и биомедицински периодичен печат в Медицинските библиотеки в страната. Информационен каталог. С., 2006.

Адрес за кореспонденция:

Ас. д-р Марияна Дякова, гл. ас Добриана Сиджимова,
Факултет по обществено здраве,
МУ – София,
„Бяло море“ № 8,
София1527